O‘QUVCHILARNI MILLIY MA’NAVIY TARBIYALASHDA UMUMIY PEDAGOGIKANING AHAMIYATI

TAFU kafedrasi dotsenti

Umida Bovanova Abduvahobovna

Talaba Bozorbekova Shaxzoda Oybek qizi

Elektron pochta:umidabovanova8@gmail.com

Elektron pochta:shahzodabozorbekova@gmail.com

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada o‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalash jarayonida umumiy pedagogikaning tutgan o‘rni, uning nazariy va amaliy ahamiyati hamda yosh avlodning ma’naviy-axloqiy kamolotini ta’minlashdagi imkoniyatlari keng yoritilgan. Bugungi globallashuv, axborot texnologiyalari va ijtimoiy munosabatlar jadal rivojlanayotgan sharoitda o‘quvchilarda milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotiraga hurmat, Vatanga sadoqat, insonparvarlik, halollik, adolatparvarlik, mehr-oqibat va mas’uliyat kabi fazilatlarni shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, maqolada umumiy pedagogikaning ta’lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishdagi asosiy vazifalari, pedagogik tamoyillarning milliy ma’naviy tarbiya bilan o‘zaro bog‘liqligi hamda o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.Maqolada milliy ma’naviyat tushunchasining mazmuni, milliy qadriyatlarning yosh avlod tarbiyasidagi o‘rni va ularni ta’lim jarayoniga samarali tatbiq etish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. O‘zbek xalqining ko‘p asrlik tarixi, boy madaniy merosi, urf-odatlari, an’analari, xalq og‘zaki ijodi hamda buyuk mutafakkirlarimizning ma’naviy-ma’rifiy qarashlaridan foydalanishning

tarbiyaviy imkoniyatlari ochib berilgan. Shuningdek, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Alisher Navoiy va boshqa allomalarning ilm, axloq, komil inson, adolat va insonparvarlik haqidagi qarashlarini o‘quvchilar ongiga singdirish orqali ularda ijobiy ma’naviy sifatlarni rivojlantirish mumkinligi asoslab berilgan.

Tadqiqot mavzusi doirasida milliy ma’naviy tarbiyani amalga oshirishda suhbat, munozara, namuna ko‘rsatish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, loyiha asosida o‘qitish, badiiy adabiyotlardan foydalanish va interfaol pedagogik metodlarning ahamiyati yoritilgan. Mazkur metodlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, axloqiy muammolarga ongli munosabat bildirish, milliy qadriyatlarni anglash va ularni kundalik hayotda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o‘qituvchining shaxsiy namunasi, kasbiy mahorati, pedagogik madaniyati va o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnata olishi tarbiyaviy jarayonning natijadorligini belgilovchi muhim omillar sifatida ko‘rib chiqiladi.Maqolada oila, ta’lim muassasasi va mahalla hamkorligining o‘quvchilar ma’naviy dunyoqarashini shakllantirishdagi ahamiyati ham tahlil etilgan. Chunki milliy qadriyatlarni o‘quvchilarga singdirish uzluksiz, tizimli va hamkorlikka asoslangan jarayon bo‘lib, bunda ota-onalar, pedagoglar hamda jamoatchilikning birgalikdagi faoliyati alohida o‘rin egallaydi. Shuningdek, zamonaviy axborot muhitida yoshlarning media savodxonligini rivojlantirish, axborotlarni tanqidiy tahlil qilishga o‘rgatish va milliy qadriyatlarni umuminsoniy tamoyillar bilan uyg‘unlashtirish zarurati asoslanadi.Maqolaning asosiy maqsadi o‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalashda umumiy pedagogikaning nazariy asoslari va amaliy imkoniyatlarini ochib berish, tarbiyaviy jarayonni samarali tashkil etish usullarini tahlil qilish hamda yosh avlodning ma’naviy kamolotini rivojlantirishga doir pedagogik yondashuvlarni yoritishdan iborat. Maqolada ilgari surilgan fikrlar milliy tarbiya mazmunini boyitish, ta’lim jarayonining tarbiyaviy

imkoniyatlaridan samarali foydalanish va o‘quvchilarda milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarga hurmatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: umumiy pedagogika, milliy ma’naviyat, ma’naviy tarbiya, milliy qadriyatlar, vatanparvarlik, barkamol avlod, axloqiy kamolot.

АННОТАЦИЯ: В данной статье подробно рассматриваются роль и значение общей педагогики в процессе национально-духовного воспитания учащихся, её теоретические основы и практические возможности формирования духовно-нравственных качеств подрастающего поколения. В условиях глобализации, стремительного развития информационных технологий и изменения общественных отношений особую актуальность приобретает воспитание молодёжи, обладающей национальным самосознанием, уважением к историческому наследию своего народа, любовью к Родине, чувством ответственности, честностью, справедливостью, гуманизмом и уважительным отношением к окружающим. В связи с этим в статье анализируются основные задачи общей педагогики в организации образовательного и воспитательного процессов, взаимосвязь педагогических принципов с национально-духовным воспитанием, а также значение педагогического воздействия в гармоничном развитии личности учащегося.

Особое внимание уделяется раскрытию сущности национальной духовности, роли национальных ценностей в воспитании молодого поколения и возможностям их эффективного использования в образовательной деятельности. Рассматриваются воспитательные возможности многовековой истории узбекского народа, его богатого культурного наследия, традиций, обычаев, устного народного творчества и духовно-просветительских взглядов выдающихся мыслителей. Подчёркивается значение идей Абу Насра Фараби, Абу Али ибн Сины, Абу Райхана Беруни, Алишера Навои и других представителей восточной мысли в формировании у учащихся стремления к знаниям, нравственного совершенства, справедливости, доброты и гуманизма.

Использование наследия великих мыслителей в учебно-воспитательном процессе способствует расширению мировоззрения учащихся и формированию у них уважительного отношения к национальной культуре.В статье также анализируется значение различных педагогических методов в организации национально-духовного воспитания. В частности, рассматриваются методы беседы, дискуссии, личного примера, анализа проблемных ситуаций, проектной деятельности, использования художественной литературы и интерактивных образовательных технологий. Применение данных методов позволяет развивать самостоятельное мышление учащихся, формировать осознанное отношение к нравственным вопросам, совершенствовать коммуникативные навыки и закреплять национальные ценности в повседневной жизни. Отдельно подчёркивается роль учителя как организатора воспитательного процесса, носителя педагогической культуры и примера нравственного поведения для подрастающего поколения.Кроме того, в работе раскрывается значение взаимодействия семьи, образовательного учреждения и махалли в формировании духовного мировоззрения учащихся. Обосновывается необходимость последовательного и систематического воспитательного воздействия, основанного на сотрудничестве родителей, педагогов и общественности. В условиях современного информационного пространства особое значение приобретают развитие медиаграмотности учащихся, формирование навыков критического анализа информации и гармоничное сочетание национальных ценностей с общечеловеческими принципами. Такой подход позволяет воспитывать молодёжь, которая сохраняет уважение к собственным национальным корням, одновременно проявляя открытость к знаниям, культурам и положительному опыту других народов.Основная цель статьи заключается в раскрытии теоретической и практической значимости общей педагогики в национально-духовном воспитании учащихся, анализе эффективных методов организации

воспитательной деятельности и определении педагогических подходов, способствующих духовному развитию молодого поколения. Представленные положения направлены на совершенствование содержания национального воспитания, повышение воспитательного потенциала образовательного процесса и формирование личности, уважающей национальные и общечеловеческие ценности.

Ключевые слова: общая педагогика, национальная духовность, духовное воспитание, национальные ценности, патриотизм, нравственное развитие, гармоничная личность.

ABSTRACT: This article provides a comprehensive examination of the role and importance of general pedagogy in the national and spiritual education of students, focusing on its theoretical foundations and practical potential for developing the moral and spiritual qualities of the younger generation. In an era characterized by globalization, rapid technological advancement, and changing social relationships, educating young people who possess a strong sense of national identity, respect for historical heritage, love for their homeland, honesty, justice, compassion, humanism, and social responsibility has become an essential educational priority. In this context, the article analyzes the principal functions of general pedagogy in organizing educational and upbringing processes, the relationship between pedagogical principles and national spiritual education, and the contribution of pedagogical approaches to the comprehensive development of students.

Particular attention is devoted to explaining the concept of national spirituality, the significance of national values in the upbringing of young people, and the effective integration of these values into educational practice. The article explores the educational potential of the centuries-old history, cultural heritage, traditions, customs, and oral literature of the Uzbek people. It also highlights the contribution of prominent scholars and thinkers, including Abu Nasr al-Farabi, Abu

Ali ibn Sina, Abu Rayhan al-Biruni, and Alisher Navoi, whose ideas concerning knowledge, morality, justice, humanity, and personal development can support the formation of positive moral qualities among students. Introducing the intellectual and spiritual heritage of these thinkers into educational activities can broaden students' perspectives, strengthen their appreciation of national culture, and encourage a responsible attitude toward society.The article further examines the effectiveness of various pedagogical methods in promoting national and spiritual education. These methods include educational discussions, debates, learning through personal example, the analysis of problem-based situations, project-based learning, the use of literary works, and interactive educational technologies. Their application can develop independent thinking, encourage conscious decision-making in ethical situations, improve communication skills, and help students apply national values in everyday life. The professional competence, personal conduct, pedagogical culture, and communication skills of teachers are also identified as important factors influencing the effectiveness of the educational process.

Teachers are expected not only to communicate knowledge but also to create an environment that encourages respect, responsibility, critical thinking, and moral development.Furthermore, the article explores the importance of cooperation between families, educational institutions, and mahallas in shaping students' spiritual worldviews. It emphasizes that national and spiritual education should be a continuous, systematic, and collaborative process involving parents, teachers, and the wider community. Family traditions, school-based educational activities, community initiatives, meetings with respected members of society, and projects dedicated to local history can reinforce students' understanding of national identity and social responsibility. The article also addresses the challenges associated with the contemporary information environment, highlighting the need to develop media literacy, critical evaluation of information, and responsible use of digital resources among students.Another important aspect of the discussion is the integration of

national values with universal human principles. National education should encourage students to appreciate their own cultural heritage while respecting the traditions, beliefs, and positive experiences of other peoples. This balanced approach supports the development of open-minded, tolerant, knowledgeable, and socially responsible individuals who can preserve their cultural identity while actively participating in modern society.The main objective of the article is to explain the theoretical foundations and practical significance of general pedagogy in the national and spiritual education of students, examine effective educational methods, and identify pedagogical approaches that contribute to the spiritual and moral development of the younger generation. The ideas presented are intended to enrich the content of national education, strengthen the educational potential of teaching practices, and promote respect for both national and universal human values. The article concludes that the integration of pedagogical knowledge, cultural heritage, effective teaching methods, and family-school-community cooperation is essential for nurturing well-rounded individuals who are conscious of their national identity, committed to ethical principles, and prepared to contribute positively to society.

Keywords: general pedagogy, national spirituality, spiritual education, national values, patriotism, moral development, well-rounded personality.

KIRISH: Bugungi globallashuv jarayonida yosh avlodni har tomonlama yetuk, ma’naviy barkamol, mustaqil fikrlaydigan, milliy qadriyatlarni hurmat qiladigan va umuminsoniy fazilatlarni o‘zida mujassam etgan shaxs sifatida tarbiyalash ta’lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki jamiyatning kelajagi, uning ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy va ma’naviy taraqqiyoti, eng avvalo, yoshlarning qanday bilim va tarbiya olishiga bog‘liq. Har qanday davlatning kuch-qudrati faqat uning moddiy boyliklari yoki iqtisodiy salohiyati bilan emas, balki ma’naviy jihatdan yetuk, bilimli, vatanparvar va mas’uliyatli fuqarolari bilan ham belgilanadi. Shu sababli o‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalash masalasi bugungi kunda pedagogika fanining dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib

qolmoqda.Milliy ma’naviy tarbiya insonning o‘z xalqi tarixi, tili, madaniyati, urf-odatlari, an’analari, qadriyatlari va milliy o‘zligini anglashiga xizmat qiladigan murakkab pedagogik jarayondir. Bu jarayon orqali o‘quvchilarda Vatanga muhabbat, ota-onaga hurmat, kattalarga ehtirom, kichiklarga mehr, halollik, adolat, mehnatsevarlik, insonparvarlik, sabr-toqat, mas’uliyat va fidoyilik kabi fazilatlar shakllantiriladi.

Milliy tarbiya yosh avlodni o‘z ildizlariga sodiq bo‘lishga, xalqining tarixiy merosini qadrlashga, milliy manfaatlarni anglashga hamda jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shishga undaydi. Bunda milliy qadriyatlarni o‘rgatish bilan bir qatorda, boshqa xalqlarning madaniyati va urf-odatlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lish ham muhim ahamiyatga ega.O‘zbekiston xalqining boy tarixiy va ma’naviy merosi yosh avlod tarbiyasi uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan ilmiy, falsafiy, adabiy va axloqiy asarlar bugungi ta’lim-tarbiya jarayonida ham muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi buyuk mutafakkirlarning asarlarida ilm olish, odob-axloq, adolat, insonparvarlik, komillik va jamiyat oldidagi mas’uliyat masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Ularning qarashlarini o‘quvchilar ongiga singdirish yoshlarning ma’naviy dunyosini boyitish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va hayotiy qadriyatlarini shakllantirishga yordam beradi.Milliy ma’naviy tarbiyani samarali tashkil etishda umumiy pedagogika alohida o‘rin egallaydi. Umumiy pedagogika ta’lim va tarbiyaning qonuniyatlarini, tamoyillarini, mazmunini, shakllarini, metodlarini hamda pedagogik jarayonni tashkil etish yo‘llarini o‘rganuvchi fan hisoblanadi. Mazkur fan o‘qituvchi va tarbiyachilarga o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish, milliy qadriyatlarni ta’lim mazmuniga singdirish, o‘quvchilarda ijobiy xulq-atvor va axloqiy fazilatlarni shakllantirish bo‘yicha nazariy va amaliy bilimlar beradi. Umumiy pedagogikaning ilmiy asoslariga tayangan holda tashkil etilgan tarbiya

jarayoni o‘quvchilarning nafaqat bilimli, balki ma’naviy yetuk inson bo‘lib voyaga yetishiga ham xizmat qiladi.Ta’lim va tarbiya bir-biridan ajralmas jarayonlardir. Ta’lim o‘quvchilarga bilim, ko‘nikma va malakalarni berishga xizmat qilsa, tarbiya ularning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari, xulq-atvori va ijtimoiy munosabatlarini shakllantiradi.

O‘quvchi turli fanlarni o‘rganish orqali ilmiy bilimlarga ega bo‘ladi, tarbiya orqali esa ushbu bilimlardan qanday foydalanish, o‘z imkoniyatlarini jamiyat manfaatlariga yo‘naltirish va boshqa insonlar bilan to‘g‘ri munosabat o‘rnatishni o‘rganadi. Shuning uchun maktabdagi har bir dars, sinfdan tashqari tadbir, o‘qituvchi bilan o‘quvchi o‘rtasidagi muloqot ham tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lishi lozim.Hozirgi davrda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar hayotiga chuqur kirib kelishi milliy ma’naviy tarbiya masalasiga yanada katta e’tibor qaratishni talab etmoqda. O‘quvchilar turli axborotlar, g‘oyalar va madaniy ta’sirlarga duch kelmoqda. Bunday sharoitda ularda mustaqil fikrlash, axborotni tanqidiy baholash, foydali va zararli ma’lumotlarni farqlash, milliy qadriyatlarga hurmat bilan qarash ko‘nikmalarini rivojlantirish zarur. Umumiy pedagogika ana shu vazifalarni amalga oshirishda o‘qituvchilarga tarbiyaviy metodlarni to‘g‘ri tanlash, o‘quvchilar bilan samarali muloqot qilish va ularning ma’naviy ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi.Mavzuning dolzarbligi shundaki, milliy ma’naviy tarbiya yosh avlodning shaxs sifatida shakllanishi, jamiyatdagi o‘z o‘rnini anglab yetishi va kelajakda mas’uliyatli fuqaroga aylanishida muhim omil hisoblanadi. Bu jarayonda umumiy pedagogikaning nazariy asoslari, tarbiyaviy tamoyillari va amaliy metodlaridan foydalanish tarbiya samaradorligini oshiradi. Shu bois o‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalashda umumiy pedagogikaning ahamiyatini o‘rganish, uning imkoniyatlarini aniqlash va samarali pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish bugungi ta’lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biridir.

ASOSIY QISM: O‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalash jarayoni inson shaxsini har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan uzluksiz va tizimli faoliyatdir. Ushbu jarayonda umumiy pedagogika tarbiyaning maqsadi, vazifalari, mazmuni, tamoyillari va metodlarini belgilashda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Pedagogik yondashuv asosida tashkil etilgan tarbiya o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari, qobiliyatlari va individual imkoniyatlarini hisobga oladi. Natijada tarbiyaviy ta’sir o‘quvchining shaxsiy rivojlanishiga moslashtiriladi hamda uning ongida ijobiy axloqiy qarashlar va xulq-atvor me’yorlarini shakllantirishga yordam beradi.

Umumiy pedagogikaning asosiy vazifalaridan biri ta’lim va tarbiya jarayonining ilmiy asoslarini ishlab chiqishdan iborat. Milliy ma’naviy tarbiya ham tasodifiy yoki faqat ayrim tadbirlar bilan cheklanadigan faoliyat emas, balki aniq maqsad va reja asosida amalga oshiriladigan pedagogik jarayondir. Bunda o‘qituvchi o‘quvchilarda qanday fazilatlarni shakllantirish kerakligini, qaysi tarbiyaviy vositalardan foydalanish maqsadga muvofiqligini va kutilayotgan natijalarni oldindan belgilab olishi lozim. Masalan, o‘quvchilarda vatanparvarlik tuyg‘usini rivojlantirish uchun O‘zbekiston tarixi, milliy qahramonlar hayoti, tarixiy obidalar, xalqning mustaqillik yo‘lidagi intilishlari haqida ma’lumot berish bilan birga, ularni Vatan ravnaqi uchun mas’uliyatni his etishga undaydigan amaliy mashg‘ulotlar ham tashkil etilishi mumkin.Milliy ma’naviy tarbiyaning mazmuni xalqning tarixiy tajribasi, madaniy merosi, milliy urf-odatlari, axloqiy me’yorlari va umuminsoniy qadriyatlari bilan chambarchas bog‘liq. O‘zbek xalqining mehmondo‘stlik, kattalarga hurmat, kichiklarga g‘amxo‘rlik, qo‘ni-qo‘shnichilik, o‘zaro yordam, mehr-oqibat va ahillik kabi qadriyatlari yosh avlod tarbiyasida muhim o‘rin tutadi. Ushbu qadriyatlarni o‘quvchilarga faqat nazariy tushuntirish bilan cheklanib qolmasdan, kundalik hayotda qo‘llashga o‘rgatish lozim. Masalan, sinfda o‘zaro yordam muhitini yaratish, jamoaviy topshiriqlarni bajarish, maktab hududini obodonlashtirish va yordamga muhtoj insonlarni qo‘llab-quvvatlashga

qaratilgan tadbirlar orqali o‘quvchilar mehr-oqibat va hamjihatlikning amaliy ahamiyatini anglaydilar.

Umumiy pedagogikaning muhim jihatlaridan biri tarbiya jarayonida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni ta’minlashidir. Har bir o‘quvchining xarakteri, oilaviy muhiti, qiziqishlari, dunyoqarashi va ruhiy xususiyatlari bir-biridan farq qiladi. Shu sababli barcha o‘quvchilarga bir xil usulda ta’sir ko‘rsatish har doim ham kutilgan natijani bermaydi. O‘qituvchi har bir bolaning shaxsiy xususiyatlarini o‘rganishi, uning ijobiy tomonlarini rivojlantirishi va mavjud qiyinchiliklarini bartaraf etishda yordam berishi zarur. O‘quvchining fikrini tinglash, unga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatini yaratish va tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash tarbiya samaradorligini oshiradi. Bunday sharoitda o‘quvchi o‘zini jamoaning muhim a’zosi sifatida his qiladi va unda ijtimoiy mas’uliyat tuyg‘usi rivojlanadi.Milliy ma’naviy tarbiyada o‘qituvchining shaxsiy namunasi alohida ahamiyatga ega. O‘quvchilar ko‘pincha kattalarning nasihatlaridan ko‘ra ularning kundalik xatti-harakatlari, muomala madaniyati va boshqalarga bo‘lgan munosabatidan ko‘proq ta’sirlanadilar. Agar o‘qituvchi halollik, adolat, odob, mas’uliyat va hurmat kabi fazilatlarni o‘z faoliyatida namoyon etsa, o‘quvchilar ham ushbu xususiyatlarni o‘zlashtirishga intiladilar. Aksincha, o‘qituvchining so‘zlari va amallari o‘rtasida nomuvofiqlik bo‘lsa, tarbiyaviy ta’sirning samarasi kamayishi mumkin. Shuning uchun pedagog nafaqat o‘z fanini yaxshi bilishi, balki yuksak axloqiy madaniyat, pedagogik mahorat, sabr-toqat va adolat tamoyillariga ham ega bo‘lishi kerak.O‘qituvchining pedagogik madaniyati o‘quvchilar bilan munosabatlarni to‘g‘ri tashkil etishda ham namoyon bo‘ladi. O‘quvchini kamsitish, uning fikrini mensimaslik yoki xatolarini boshqalar oldida keskin tanqid qilish uning o‘ziga bo‘lgan ishonchini pasaytirishi mumkin. Shu bois tarbiyaviy jarayonda tushuntirish, rag‘batlantirish, samimiy suhbat, hamkorlik va ijobiy namuna kabi usullardan oqilona foydalanish lozim. O‘quvchi xato qilganida, uning xatti-harakatini tahlil qilishga, xatosining oqibatlarini tushunishga va to‘g‘ri xulosa

chiqarishga yordam berish muhimdir. Bunday yondashuv bolada o‘z xatti-harakatlari uchun javobgarlikni his qilish va o‘zini nazorat qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.Milliy ma’naviy tarbiyaning samaradorligi o‘quvchilarda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish bilan ham bevosita bog‘liq. Vatanparvarlik faqat Vatan haqida chiroyli so‘zlarni aytish yoki bayram tadbirlarida ishtirok etish bilan cheklanmaydi. U o‘z yurtining tarixi, madaniyati va tabiiy boyliklarini bilish, jamiyat hayotiga befarq bo‘lmaslik, qonunlarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, o‘z vazifalarini mas’uliyat bilan bajarish va mamlakat taraqqiyotiga hissa qo‘shishga intilishda namoyon bo‘ladi. Maktabda vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirish uchun tarixiy sanalar, milliy bayramlar, buyuk ajdodlar hayoti, mamlakatimizning ilm-fan, madaniyat va sport sohalaridagi yutuqlari haqida suhbatlar tashkil etish mumkin. Shu bilan birga, o‘quvchilarni tarixiy obidalar va muzeylarga olib borish, mahalliy tarixni o‘rganish, tabiatni asrash va jamoat ishlarida ishtirok etishga jalb etish ham muhim natija beradi.Milliy ma’naviy tarbiyada tarixiy xotira va ajdodlar merosini o‘rganish katta ahamiyatga ega. O‘z tarixini bilgan inson xalqining bosib o‘tgan yo‘lini, erishgan yutuqlarini va duch kelgan sinovlarini chuqurroq anglaydi. Ajdodlarimizning ilm-fan, adabiyot, san’at va ma’rifat rivojiga qo‘shgan hissasini o‘rganish o‘quvchilarda milliy g‘urur va o‘zlikni anglash tuyg‘ularini mustahkamlaydi.

Alisher Navoiy ijodida ilgari surilgan insonparvarlik, adolat, saxovat va ilmga intilish g‘oyalari, Beruniy va Ibn Sino faoliyatida namoyon bo‘lgan ilmiy izlanish va tafakkur madaniyati, Forobiy qarashlaridagi fazilatli inson va jamiyat haqidagi fikrlar tarbiyaviy jihatdan muhimdir. Ushbu merosni o‘rganish orqali o‘quvchilar ezgulik, bilim, mehnat va ma’rifatning inson hayotidagi o‘rnini anglaydilar.Badiiy adabiyot ham milliy ma’naviy tarbiyaning samarali vositalaridan biridir. Adabiy asarlarda insonning ichki dunyosi, axloqiy tanlovi, jamiyat bilan munosabati, ezgulik va yovuzlik o‘rtasidagi kurash turli obrazlar orqali yoritiladi. O‘quvchilar hikoya, qissa, roman, doston va she’rlarni o‘qish jarayonida qahramonlarning xatti-

harakatlarini tahlil qiladilar, ularning qarorlariga baho beradilar va hayotiy xulosalar chiqaradilar. O‘zbek xalq ertaklari, maqollari, hikmatli so‘zlari va xalq og‘zaki ijodi namunalari ham yoshlarning ma’naviy dunyosini boyitadi. Masalan, halollik, rostgo‘ylik, mehnatsevarlik, sabr va do‘stlik haqidagi maqollarni muhokama qilish orqali o‘quvchilar ushbu tushunchalarning mazmunini chuqurroq anglaydilar. Bunda o‘qituvchi asar mazmunini tayyor xulosa shaklida yetkazish bilan cheklanmasdan, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va o‘z qarashlarini asoslashiga imkon yaratishi lozim.Umumiy pedagogikada tarbiya metodlari muhim o‘rin egallaydi. Tarbiya metodlari deganda o‘quvchilarning ongi, his-tuyg‘ulari, irodasi va xulq-atvoriga maqsadli ta’sir ko‘rsatish usullari tushuniladi. Milliy ma’naviy tarbiyada suhbat, tushuntirish, munozara, namuna ko‘rsatish, rag‘batlantirish, topshiriq berish, jamoaviy faoliyat va o‘zini o‘zi tarbiyalash kabi metodlardan foydalanish mumkin. Har bir metodning samarasi uni o‘quvchilarning yoshi, tarbiyaviy maqsad va vaziyatga mos tanlashga bog‘liq. Masalan, kichik yoshdagi o‘quvchilar bilan ertaklar, rasmlar, o‘yinlar va sodda hayotiy vaziyatlar orqali ishlash samarali bo‘lsa, yuqori sinf o‘quvchilari bilan munozara, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, loyiha ishlari va mustaqil izlanishlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.Suhbat metodi o‘quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlar haqida ongli tushuncha hosil qilishda muhim ahamiyatga ega.

Suhbat davomida o‘qituvchi o‘quvchilarga muayyan mavzu yuzasidan savollar beradi, ularning fikrlarini tinglaydi va mavzuni hayotiy misollar bilan boyitadi. Masalan, “Halollik nima uchun muhim?”, “Vatanga muhabbat kundalik hayotda qanday namoyon bo‘ladi?”, “Kattalarga hurmat va kichiklarga g‘amxo‘rlik qanday amalga oshiriladi?” kabi savollar o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi. Bunday suhbatlar orqali o‘quvchilar axloqiy tushunchalarni yodlab olish bilan cheklanmay, ularning amaliy hayotdagi ahamiyatini ham tushunib boradilar.Munozara metodi ham o‘quvchilarning ma’naviy rivojlanishida samarali vosita hisoblanadi. Munozara davomida o‘quvchilar turli masalalar yuzasidan o‘z

fikrlarini bildiradilar, boshqalarning qarashlarini tinglaydilar va dalillar asosida xulosa chiqarishga o‘rganadilar. Bu jarayonda muomala madaniyati, sabr-toqat, o‘zaro hurmat va fikrlar xilma-xilligini qabul qilish ko‘nikmalari shakllanadi. Milliy qadriyatlar, oilaviy munosabatlar, ijtimoiy mas’uliyat, internetdan foydalanish madaniyati va yoshlarning jamiyatdagi o‘rni kabi mavzular munozara uchun samarali yo‘nalish bo‘lishi mumkin. O‘qituvchi munozarada biror fikrni majburan qabul qildirishga emas, balki o‘quvchilarning asosli fikrlashi va axloqiy mezonlarni anglashiga e’tibor qaratishi lozim.Rag‘batlantirish metodi o‘quvchilarda ijobiy xulq-atvorni mustahkamlashga yordam beradi. O‘quvchining halol ish tutishi, boshqalarga yordam berishi, jamoat ishlarida faol qatnashishi yoki o‘z vazifalarini mas’uliyat bilan bajarishi o‘qituvchi tomonidan e’tirof etilishi uning kelgusidagi faoliyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Biroq rag‘batlantirish faqat moddiy sovg‘alar yoki yuqori baholar bilan cheklanmasligi kerak. Samimiy maqtov, ishonch bildirish, mas’uliyatli topshiriq berish va o‘quvchining sa’y-harakatini qadrlash ham muhim rag‘bat shakllaridir. Bunda o‘quvchilarni bir-biri bilan doimiy taqqoslashdan saqlanish, har bir bolaning shaxsiy rivojlanishi va erishgan natijalarini hisobga olish zarur.Milliy ma’naviy tarbiyani amalga oshirishda sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarning ahamiyati ham katta. Maktabdagi darslar o‘quvchilarga tizimli bilim berish bilan birga tarbiyaviy maqsadlarni ham ko‘zlasa-da, ayrim ma’naviy fazilatlarni rivojlantirish uchun qo‘shimcha amaliy faoliyatlar talab etiladi.

Adabiy kechalar, kitobxonlik tanlovlari, tarixiy sanalarga bag‘ishlangan tadbirlar, uchrashuvlar, muzeylarga sayohatlar, ijodiy tanlovlar va xayriya tadbirlari o‘quvchilarning ma’naviy dunyosini boyitishga xizmat qiladi. Ushbu tadbirlar o‘quvchilarning qobiliyatlarini namoyon etish, jamoada ishlash, tashabbus ko‘rsatish va o‘zaro hamkorlik qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Eng muhimi, tarbiyaviy tadbirlar faqat bayramona chiqishlar bilan cheklanmasdan, o‘quvchilarning kundalik hayoti bilan bog‘lanishi lozim.Kitobxonlikni rivojlantirish milliy ma’naviy tarbiyaning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Kitob insonning

dunyoqarashini kengaytiradi, fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, so‘z boyligini oshiradi va turli hayotiy vaziyatlarni chuqurroq tushunishiga yordam beradi. O‘quvchilarda kitob o‘qishga qiziqish uyg‘otish uchun maktab kutubxonalarining faoliyatini jonlantirish, yoshga mos asarlarni tavsiya etish, kitob muhokamalarini tashkil qilish va o‘qilgan asarlar yuzasidan ijodiy topshiriqlar berish mumkin. Milliy adabiyot namunalarini jahon adabiyoti asarlari bilan birgalikda o‘rganish esa o‘quvchilarga o‘z xalqining madaniyatini chuqur anglash bilan birga boshqa xalqlarning hayoti va qadriyatlarini ham tushunish imkonini beradi.Oilaviy tarbiya milliy ma’naviy tarbiyaning asosiy tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Bola dastlabki axloqiy tushunchalarni, muomala odatlarini va xulq-atvor me’yorlarini oilada o‘zlashtiradi.

Ota-onaning farzandga munosabati, oiladagi o‘zaro hurmat, kattalarning kundalik xatti-harakatlari va oilaviy an’analar bolaning shaxs sifatida shakllanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli maktab va oila o‘rtasidagi hamkorlikni yo‘lga qo‘yish milliy ma’naviy tarbiyaning samaradorligini oshiradi. O‘qituvchilar ota-onalar bilan muntazam muloqot qilishi, farzand tarbiyasiga oid uchrashuvlar, suhbatlar va maslahatlar tashkil etishi lozim. Bunday hamkorlik orqali o‘quvchiga qo‘yiladigan tarbiyaviy talablar o‘zaro muvofiqlashtiriladi va bola uchun qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratiladi.Oila va maktab hamkorligi bir tomonlama nazorat shaklida emas, balki o‘zaro ishonch va mas’uliyatga asoslangan bo‘lishi zarur. Ota-onalar farzandining maktabdagi yutuqlari, qiyinchiliklari, do‘stlari va qiziqishlari haqida ma’lumotga ega bo‘lishi, o‘qituvchilar esa bolaning oilaviy muhitini hisobga olgan holda pedagogik yondashuvni tanlashi muhimdir. Shu bilan birga, har bir oilaning imkoniyatlari va sharoiti turlicha ekanini hisobga olish kerak. Ota-onalarni ayblash yoki bolani oilaviy muammolari uchun jazolash o‘rniga, mavjud vaziyatni tushunish va hamkorlikda yechim topish samaraliroq natija beradi. Bunday munosabat o‘quvchining ruhiy barqarorligi va maktabga bo‘lgan ishonchini

mustahkamlaydi.Mahalla va keng jamoatchilik ham o‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalash jarayonida muhim o‘rin tutadi.

Mahallada shakllangan o‘zaro yordam, hamjihatlik, kattalarga hurmat, qo‘ni-qo‘shnichilik va jamoat ishlarida ishtirok etish an’analari bolalarning ijtimoiy tajribasini boyitadi. Maktab, oila va mahalla o‘rtasidagi hamkorlik o‘quvchilarda jamiyatga daxldorlik hissini shakllantiradi. Masalan, mahalladagi tarixiy joylarni o‘rganish, obodonlashtirish ishlarida ishtirok etish, nuroniylar bilan suhbatlar tashkil qilish va ijtimoiy loyihalarni amalga oshirish orqali yoshlar o‘zlarining jamiyat oldidagi mas’uliyatini anglaydilar. Bunday tadbirlar o‘quvchilarga milliy qadriyatlarni hayotiy tajriba asosida o‘zlashtirish imkonini beradi.Zamonaviy axborot muhiti o‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalashda yangi vazifalarni yuzaga keltirmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, video platformalar va raqamli vositalar yoshlarning bilim olishi, muloqot qilishi va dunyoni anglashida katta imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, tekshirilmagan axborotlar, tajovuzkor muloqot, zararli g‘oyalar va vaqtni samarasiz sarflash kabi muammolar ham uchrashi mumkin. Shuning uchun o‘quvchilarda raqamli madaniyat, axborot savodxonligi va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish zarur. Ular internetdagi ma’lumotlarning ishonchliligini tekshirish, turli fikrlarni tahlil qilish, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va onlayn muloqotda odob qoidalariga rioya etishni o‘rganishlari lozim.

Umumiy pedagogika nuqtayi nazaridan qaraganda, zamonaviy texnologiyalar tarbiya jarayonining maqsadi emas, balki unga xizmat qiladigan vositalardan biridir. O‘qituvchi raqamli resurslardan milliy merosni o‘rganish, tarixiy obidalarni virtual tomosha qilish, buyuk allomalar hayoti haqida ma’lumot to‘plash va ijodiy loyihalar tayyorlashda foydalanishi mumkin. O‘quvchilar milliy qadriyatlarga oid videolar, taqdimotlar, elektron albomlar va qisqa ma’rifiy materiallar yaratish orqali o‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llaydilar. Bunda internetdagi har qanday ma’lumotni to‘g‘ri deb qabul qilmaslik, manbalarni tekshirish va mualliflik huquqiga rioya etish

qoidalarini ham o‘rgatish kerak. Shu tariqa milliy tarbiya zamonaviy ta’lim vositalari bilan uyg‘unlashadi.

Milliy ma’naviy tarbiya jarayonida bag‘rikenglik va boshqa xalqlarning madaniyatiga hurmat bilan munosabatda bo‘lish masalasi ham muhimdir. Milliy qadriyatlarni qadrlash boshqa xalqlarni kamsitish yoki ularning madaniyatini inkor etish degani emas. Aksincha, o‘z milliy o‘zligini anglagan, tarixini va madaniyatini hurmat qilgan inson boshqa xalqlarning ham o‘ziga xosligini tushunishga intiladi. Ta’lim jarayonida turli madaniyatlar, tillar, urf-odatlar va an’analar haqida ma’lumot berish o‘quvchilarda o‘zaro hurmat va hamkorlik madaniyatini rivojlantiradi. Bu esa ko‘p millatli jamiyatda tinchlik, totuvlik va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.Umumiy pedagogikaning yana bir muhim vazifasi o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va ongli axloqiy tanlov qilish qobiliyatini rivojlantirishdir. Ma’naviy tarbiya o‘quvchiga faqat tayyor qoidalarni yodlatishdan iborat bo‘lmasligi kerak. U turli hayotiy vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish, o‘z xatti-harakatlarining oqibatlarini anglash, boshqalarning huquq va manfaatlarini hisobga olish hamda o‘z nuqtayi nazarini asoslashni o‘rganishi lozim. Buning uchun o‘qituvchi muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, rolli o‘yinlar, guruhli muhokamalar va amaliy topshiriqlardan foydalanishi mumkin. Masalan, o‘quvchilarga do‘stining xatosini ko‘rganida qanday yo‘l tutish, topib olingan buyumni egasiga qaytarish yoki jamoaviy ishda mas’uliyatni qanday taqsimlash kabi vaziyatlar beriladi. Ular turli yechimlarni muhokama qilib, axloqiy qarorlarning sabablarini tushuntiradilar.Mehnatsevarlik va mas’uliyatni tarbiyalash ham milliy ma’naviy tarbiyaning muhim tarkibiy qismidir.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalashda umumiy pedagogikaning ahamiyati nihoyatda katta bo‘lib, u yosh avlodning ma’naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirish, milliy o‘zligini anglash, vatanparvarlik tuyg‘usini rivojlantirish va jamiyat oldidagi mas’uliyatini oshirishga xizmat qiladi. Umumiy pedagogika ta’lim-tarbiya jarayonining maqsadi, mazmuni,

tamoyillari, metodlari va shakllarini ilmiy asosda tashkil etish imkonini beradi. Ushbu fan asosida olib borilgan tarbiyaviy ishlar o‘quvchilarning nafaqat bilimli, balki odobli, halol, mehnatsevar, insonparvar va mustaqil fikrlaydigan shaxslar bo‘lib voyaga yetishiga yordam beradi.Milliy ma’naviy tarbiya yosh avlodni xalqimizning ko‘p asrlik tarixi, boy madaniy merosi, urf-odatlari, an’analari va axloqiy qadriyatlari bilan yaqindan tanishtirish orqali amalga oshiriladi. O‘zbek xalqiga xos bo‘lgan kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, ota-onaga ehtirom, mehr-oqibat, mehmondo‘stlik, halollik, adolat va hamjihatlik kabi fazilatlarni o‘quvchilar ongiga singdirish ularning ma’naviy kamolotida muhim o‘rin tutadi. Bunday qadriyatlarni yosh avlodga o‘rgatishda buyuk ajdodlarimizning ilmiy, adabiy va falsafiy merosidan samarali foydalanish zarur. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Yusuf Xos Hojib va Alisher Navoiy kabi mutafakkirlarning inson kamoloti, axloq, ilm-ma’rifat va adolat haqidagi qarashlari bugungi ta’lim-tarbiya jarayonida ham katta tarbiyaviy ahamiyatga ega.Tadqiqot mavzusini o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, milliy ma’naviy tarbiyaning samaradorligi, avvalo, pedagogik jarayonning qay darajada to‘g‘ri tashkil etilganiga bog‘liq.

O‘qituvchi o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi, ularning qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlashi, mustaqil fikrlashiga imkon yaratishi va o‘zining shaxsiy namunasi orqali ijobiy fazilatlarni namoyon etishi lozim. Tarbiya jarayonida suhbat, tushuntirish, munozara, rag‘batlantirish, jamoaviy faoliyat, ijodiy topshiriqlar va amaliy mashg‘ulotlardan foydalanish o‘quvchilarning ma’naviy-axloqiy qarashlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ayniqsa, o‘quvchilarni tarbiyaviy faoliyatga faol jalb etish, ularga mustaqil qaror qabul qilish imkonini berish va o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilishga o‘rgatish muhimdir.Shuningdek, o‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalashda oila, maktab va mahalla hamkorligini mustahkamlash alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki bolaning shaxs sifatida shakllanishi faqat maktabdagi ta’lim bilan cheklanmaydi. Oiladagi muhit, ota-onaning shaxsiy namunasi, mahalladagi ijtimoiy munosabatlar va jamiyatdagi

ma’naviy muhit ham uning dunyoqarashi hamda xulq-atvoriga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ta’lim muassasalari ota-onalar va mahalla bilan muntazam hamkorlik olib borishi, o‘quvchilarning tarbiyasiga oid masalalarni birgalikda hal etishi zarur. Bunday hamkorlik yoshlarning ijtimoiy mas’uliyatini oshirish va ularda ijobiy axloqiy fazilatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda milliy ma’naviy tarbiyaning mazmunini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish ham muhim vazifalardan biridir. O‘quvchilarda axborot savodxonligi, tanqidiy fikrlash, raqamli madaniyat va turli ma’lumotlarni mustaqil tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish ularning zararli axborotlar ta’siridan himoyalanishiga yordam beradi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash boshqa xalqlarning madaniyati va an’analariga hurmat bilan munosabatda bo‘lish bilan uyg‘un holda olib borilishi lozim. Bu esa o‘quvchilarda bag‘rikenglik, o‘zaro hurmat va madaniyatlararo muloqot ko‘nikmalarini shakllantiradi.Umumiy pedagogika milliy ma’naviy tarbiyani tizimli, izchil va maqsadli tashkil etish uchun zarur bo‘lgan nazariy hamda amaliy asoslarni yaratadi. Shuning uchun ta’lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarning mazmunini boyitish, pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan oqilona foydalanish va o‘quvchilarning ma’naviy rivojlanishini muntazam kuzatib borish zarur. Har bir dars, tarbiyaviy tadbir va kundalik muloqot o‘quvchilarda ijobiy fazilatlarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak.Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, milliy ma’naviy tarbiya jamiyat kelajagini belgilaydigan muhim omillardan biridir. Milliy qadriyatlarni chuqur anglagan, tarixiy merosini qadrlaydigan, zamonaviy bilimlarga ega, mustaqil fikrlaydigan va yuksak axloqiy fazilatlarni o‘zida mujassam etgan yosh avlod mamlakat taraqqiyotining mustahkam poydevori hisoblanadi. Shu bois o‘quvchilarni milliy ma’naviy tarbiyalashda umumiy pedagogikaning ilmiy asoslari va amaliy imkoniyatlaridan samarali foydalanish ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi. Ta’lim to‘g‘risidagi Qonun. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi. Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risidagi Qonun. O‘RQ-406-son, 2016-yil 14-sentabr.
3. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
4. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: turli nashrlar.
5. Forobiy A. N. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: turli nashrlar.
6. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: turli nashrlar.
7. Ibn Sino A. Donishnoma. – Toshkent: turli nashrlar.
8. Beruniy A. R. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar. – Toshkent: turli nashrlar.
9. Hasanboyev J. va boshqalar. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.
10. Mavlonova R. va boshqalar. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2001.
11. Munavvarov A. K. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996.
12. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. Ma’naviyat, tarbiya va pedagogika mavzulariga oid maqolalar. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
13. O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. LexUZ.
14. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining rasmiy axborot materiallari.
15. Umumiy pedagogika, tarbiya nazariyasi va milliy ma’naviyatga oid o‘quv qo‘llanmalar hamda ilmiy-uslubiy materiallar.